

«Εν Αθήναις σήμερον συνήλθεν εν συνεδρία η Αρχαιολογική Επιτροπή...»

Είναι πυκνή η αναφορά στη μέριμνα για τις αρχαιότητες, που εκφράστηκε με σπουδή από την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους. Μια σειρά από νομοθετικές ενέργειες στη δεκαετία του 1830, στοχεύουν στον περιορισμό των παράνομων δραστηριοτήτων (εξαγωγές, παράνομες αγοραπωλησίες, καταστροφές) και καθορίζουν τις αρμοδιότητες σχετικά με τη διαχείριση των αρχαιοτήτων. Παράλληλα, καθιερώνουν τις πρώτες διοικητικές δομές προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Ανάμεσα σ' αυτές, η «Κεντρική Επιτροπή» για τις αρχαιότητες, αποτελεί θεμελιώδες διοικητικό όργανο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, με καθήκοντα γνωμοδοτικά. Καθιερώθηκε το 1834¹, πριν από 180 χρόνια, και αποτελεί τον πρόδρομο του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου. Η σύστασή της προβλέπεται στον πρώτο Αρχαιολογικό Νόμο του 1834², ο οποίος ορίζει πιο εξειδικευμένα θέματα σχετικά με την προστασία και τη διαχείριση των αρχαιοτήτων, όπως τη συγκρότηση επιτροπών³.

Συγκεκριμένα, ορίζεται ο αριθμός και η ιδιότητα των μελών της Κεντρικής Επιτροπής⁴, ο διορισμός των οποίων είναι αρμοδιότητα της Επί των Εκκλησιαστικών Γραμματείας της Επικράτειας σε συνεννόηση με τον Γενικό Έφορο.

Η θητεία τους είναι ετήσια με δικαίωμα επανεκλογής και προσφέρουν άμισθη υπηρεσία. Απαγορεύεται ρητά να μετέχουν σε οποιαδήποτε άλλη Επιτροπή και στην αντίθετη περίπτωση τους αφαιρούνται και οι δύο ιδιότητες. Εκλέγουν Αντιπρόεδρο και Γραμματέα, και συνεδριάζουν μία φορά το μήνα ή και παραπάνω- εκτάκτως ή κατ' απαίτηση. Κρίνεται απαραίτητη η παρουσία τουλάχιστον τριών μελών-συμπεριλαμβανομένου και του Προέδρου- κατά τη συνεδρίαση προκειμένου να είναι αξιόπιστη η γνωμοδότηση. Όπου δεν υπάρχει ομοφωνία, η Επιτροπή αποφαινεται κατά πλειοψηφία και σε περίπτωση ισοψηφίας, υπερισχύει η ψήφος του Προέδρου. Τηρείται τυπικό αρχείο κάθε συνεδρίασης και συντάσσεται περιληπτικό πρακτικό των θεμάτων, το οποίο υπογράφεται από όλα τα μέλη που παρίστανται στη συνεδρίαση. Κατά την ανάληψη της υπηρεσίας τους όλα τα μέλη ορκίζονται ενώπιον του Γενικού Εφόρου για την πιστή τήρηση των καθηκόντων τους.

---

¹ Ένα χρόνο μετά το Β.Δ. του 1833 που εντάσσει την Αρχαιολογική Υπηρεσία στη δομή του Υπουργείου Παιδείας («...περί του σχηματισμού και της αρμοδιότητας της επί των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης Γραμματείας της Επικράτειας», αναφορικά με τη διενέργεια ανασκαφών, τη συντήρηση των αρχαιοτήτων και την αποτροπή εξαγωγής έργων τέχνης.)

² Ν. 10/22.5.1834

³ Στο κεφάλαιο «Περί επιστημονικών και τεχνολογικών επιτροπών», ορίζονται τα σχετικά με τη σύσταση επιτροπών σε όλες τις διοικητικές βαθμίδες, τις αρμοδιότητες και τη λειτουργία τους.

⁴ Ως μέλη της Κεντρικής Επιτροπής: ο Γενικός Έφορος, ως Πρόεδρος, οι Έφοροι των Κεντρικών Συλλογών, δύο μέλη της Ακαδημίας των Επιστημών, δύο μέλη της Ακαδημίας Ωραίων Τεχνών, δύο καθηγητές Πανεπιστημίου και άλλοι δύο επιστήμονες με θέση στην Κεντρική Επιτροπή.

«Ομνύω πίστιν εις τον Βασιλέα, υποταγήν εις τους νόμους, και ακριβή εκτέλεσιν όλων των ως εκ της υπηρεσίας μου επιβαλλομένων μοι χρεών»

Η Κεντρική Επιτροπή επιβλέπει τις αγοραπωλησίες ή την εκποίηση επιστημονικών ή τεχνολογικών αντικειμένων. Επιτηρεί τους βασικούς και συμπληρωματικούς καταλόγους των τοπικών και νομαρχιακών επιτροπών που αποστέλλονται στα αρχεία της Γραμματείας και στον Γενικό Έφορο⁵. Επαγρυπνεί για την αποκάλυψη και συντήρηση αρχαιοτήτων και άλλων έργων τέχνης. Φροντίζει για τη χρηματοδότηση των συλλογών και για τη συντήρησή τους, όπως επίσης και για τη συντήρηση των ιδίων των Εφόρων και συμπράττει για την ανέγερση και τη συντήρηση των αναγκαίων κτηρίων (Μουσεία, αποθήκες κτλ).

Στο τέλος κάθε χρόνου συντάσσεται έκθεση αποτελεσματικότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών, εντοπίζοντας παράλληλα τις ελλείψεις και τις απαιτούμενες βελτιώσεις που πρέπει να γίνουν.

Το Υπουργείο Παιδείας αναγνώρισε το σημαντικό έργο που επιτελούσε η Κεντρική Επιτροπή και θέλησε να καλύψει τις αδυναμίες και τις ανεπάρκειες. Σημειώνεται ότι από τον Σεπτέμβριο του 1836 έχει παραιτηθεί ο Ludwig Ross από τη θέση του Γενικού Εφόρου, θέση που δεν καλύφθηκε. Με το Β.Δ. το Νοέμβριο του 1836 «Περί διορισμού των μελών της Επιτροπής διά τας αρχαιότητας»⁶, το Υπουργείο στοχεύει να δημιουργήσει μια Επιτροπή πιο αναβαθμισμένη, καθώς της αναθέτει ουσιαστικά τις αρμοδιότητες του Γενικού Εφόρου.

Πρόκειται για την Αρχαιολογική Επιτροπή, στελεχωμένη από γνωστές προσωπικότητες της εποχής εκείνης⁷. Η πρώτη συνεδρίασή της καταγράφεται στις 13 Μαΐου 1837 και η τελευταία στις 15 Οκτωβρίου 1838. Ως κύριο έργο της έχει την έκδοση της Αρχαιολογικής Εφημερίδας, η οποία αποτελεί πρωτοπόρο εκδοτικό άθλο για την Αρχαιολογική Υπηρεσία με διαχρονική αξία. Η έκδοσή της θα σταματήσει από το 1843 έως το 1852 και από το 1861 την αναλαμβάνει πια η Αρχαιολογική Εταιρεία.

Η διαδρομή όμως, της ίδιας της Αρχαιολογικής Επιτροπής είναι πολύ μικρή, παρά τα σχέδια που υπήρχαν για την ανασύστασή της. Ποια γεγονότα επηρέασαν την πορεία της έως τον επόμενο καταγεγραμμένο σταθμό στα 1899; Ευθύνεται για αυτό η οικονομική ένδεια και η αδυναμία στήριξης των δράσεων της Αρχαιολογικής Επιτροπής; Αναφέρεται επιγραμματικά ότι αυτή την εποχή ιδρύεται η Αρχαιολογική Εταιρεία (το 1837) και ξεκίνησαν να λειτουργούν και να δραστηριοποιούνται στον ελληνικό χώρο οι Ξένες Αρχαιολογικές σχολές.

⁵ Συντάσσονται δύο αντίγραφα καταλόγων.

⁶ Β.Δ. 16/28.11.1836

⁷ Διορίζονται ως μέλη της Επιτροπής οι : Γ. Αινιάν, Γ. Αργυρόπουλος, Ι. Βενθύλος, Γ. Γεννάδιος, Γ. Ψύλλας, Κ. Σχινάς, Π. Σούτσος και ως έκτακτα μέλη οι: Α. Ραγκαβής, Κ. Πιττάκης, Σάουμπερτ και Χάνσεν.

Το 1899, στο Ν. «Περί Αρχαιοτήτων»⁸ γίνεται αναφορά στις αρμοδιότητες της Αρχαιολογικής Επιτροπής, την οποία αποτελούν ο Γενικός Έφορος με τους Εφόρους των Κεντρικών Συλλογών. Καταγράφουν όσες αρχαιότητες κρίνονται σκόπιμο να επιστραφούν ή να παραμείνουν στην κατοχή των ιδιωτών, χαρακτηρίζοντάς τες ως «άχρηστες». Γνωμοδοτούν για τις ελληνικές αρχαιότητες που επιτρέπεται να εξαχθούν, ώστε να εκδοθεί η άδεια εξαγωγής τους από το Υπουργείο⁹. Γνωμοδοτούν για τις αρχαιότητες που βρίσκονται στις αποθήκες των Μουσείων και για την ανταλλαγή τους προς ξένους εκπαιδευτικούς φορείς, εάν κρίνονται παμψηφεί «άχρηστα», και συμμετέχουν σε επιτροπές καθορισμού αμοιβής για αυτούς που συμβάλλουν στην αποτροπή παράνομης εξαγωγής αρχαίων ή αποκαλύπτουν-υποδεικνύουν αρχαία ή άγνωστες αρχαιολογικές θέσεις.

Λίγες μέρες μετά την ψήφιση του Ν. «Περί Αρχαιοτήτων» και στο ίδιο πνεύμα, επιδιώκεται να επικαιροποιηθούν νομοθετικά οι κανονισμοί που διέπουν τη λειτουργία της Αρχαιολογικής Επιτροπής, με το Β.Δ. «περί Αρχαιολογικής Επιτροπής και περί κανονισμόν της Υπηρεσίας αυτής»¹⁰.

Ο Γενικός Έφορος συγκαλεί με πρόσκληση την Αρχαιολογική Επιτροπή, συνοδευόμενη από την Ημερήσια Διάταξη. Συντάσσονται περιληπτικά πρακτικά αμέσως μετά από κάθε συνεδρίαση, τα οποία υπογράφονται από όλους τους συμμετέχοντες. Όταν η Επιτροπή αποφαινεται κατά πλειοψηφία, αναγράφονται ονομαστικά ποια μέλη υπερψήφισαν και ποια καταψήφισαν την πρόταση, αιτιολογώντας τη θέση τους. Γι' αυτά τα θέματα, ο Γενικός Έφορος υποχρεούται να υποβάλλει στον Υπουργό και αντίγραφο των πρακτικών. Ως τόπος συνεδρίασης ορίζεται το Υπουργείο αλλά και όπου χρειάζεται, προκειμένου να εξετάζονται αρχαιότητες χωρίς να τίθενται σε κίνδυνο κατά τη μεταφορά τους¹¹. Τέλος, τα μέλη της επιτροπής οφείλουν να προσέρχονται ανελλιπώς στις συνεδριάσεις και αποδεσμεύονται από οποιαδήποτε άλλη υπηρεσιακή υποχρέωση τους στέκεται εμπόδιο. Μάλιστα λογοδοτούν στον Υπουργό σε περίπτωση απουσίας τους και κινδυνεύουν να διωχθούν και πειθαρχικά γι' αυτό¹².

Η Αρχαιολογική Επιτροπή εμφανίζεται ενισχυμένη σε σχέση με το παρελθόν. Σε πολλά σημεία οι αρμοδιότητες που περιγράφονται στο Διάταγμα αυτό είναι κοινές με αυτές που αναφέρονται στο Ν. «περί αρχαιοτήτων». Θα αναφερθούν εδώ μόνο τα επιπλέον χαρακτηριστικά, όπως ότι γνωμοδοτεί για τις αρχαιότητες που αποκαλύπτονται και κρίνονται σημαντικές για να εκτεθούν στα Μουσεία του Κράτους, σε αντίθεση με ότι ίσχυε μέχρι τώρα που γνωμοδοτούσε μόνο για τα

⁸ Ν. ΒΧΜΣΤ' (2646) «Περί Αρχαιοτήτων».

⁹ Επίσης, γνωμοδοτούν για το αν πληρούνται οι προϋποθέσεις μη καταβολής του φόρου εξαγωγής τους (το 10%) σε περίπτωση που οι αρχαιότητες δεν παρουσιάζουν κανένα επιστημονικό ενδιαφέρον.

¹⁰ ΦΕΚ 179/14.8.1899 «Περί Αρχαιολογικής Επιτροπής και περί κανονισμόν της Υπηρεσίας αυτής».

¹¹ Για το λόγο αυτό είναι δυνατόν η Αρχαιολογική Επιτροπή να συνεδριάζει και στην περιφέρεια, εφόσον έχει την έγκριση του Υπουργού, ο οποίος δύναται να παρίσταται στις συνεδριάσεις.

¹² Ο Γενικός Έφορος στην καθιερωμένη ενημέρωση του Υπουργού αναφέρει τα σχετικά με τη συνεδρίαση και τις αποφάσεις της Επιτροπής, τα ονόματα των παρόντων και απόντων μελών.

«άχρηστα». Ελέγχει και γνωμοδοτεί σχετικά με τις δηλώσεις αρχαιοτήτων¹³. Γνωμοδοτεί για την έγκριση ανασκαφών σε ιδιοκτησίες. Επιθεωρεί και γνωμοδοτεί σχετικά με την πώληση και την εξαγωγή εκμαγείων. Συνεδριάζει και αποφασίζει για επιστημονικά θέματα που αφορούν στις συλλογές του Εθνικού Μουσείου και του Μουσείου της Ακρόπολης και τέλος, καταθέτει προτάσεις προς το Υπουργείο Παιδείας σχετικά με οποιοδήποτε ζήτημα αφορά στην Αρχαιολογική Υπηρεσία.

Ποια είναι η συνέχεια αυτού του κορυφαίου θεσμού για την Αρχαιολογική Υπηρεσία; Η Αρχαιολογική Επιτροπή εξελίχθηκε σε Αρχαιολογικό Συμβούλιο το 1910, και σε Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο από το 1977.

Θεωρώντας ότι οι διοικητικές δομές και οι υπηρεσίες που προσφέρονται από το κράτος προς τον πολίτη, σχετίζονται άμεσα με τις συνθήκες και τις συγκυρίες της ίδιας της εποχής, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η σύσταση αρχικά της Κεντρικής Επιτροπής για την Αρχαιολογική Υπηρεσία και στη συνέχεια της Αρχαιολογικής Επιτροπής, αποτελούν ένα σημαντικό πρώιμο σταθμό για τη Δημόσια Διοίκηση και την Αρχαιολογική Υπηρεσία. Πρόκειται για ελεγκτικούς μηχανισμούς με υψηλό επιστημονικό επίπεδο και ακτίνα δράσης όλη την ελληνική επικράτεια. Οφείλουμε να λάβουμε υπόψη ότι αυτές οι πρώιμες Επιτροπές καθόρισαν το βαθμό προστασίας των αρχαιοτήτων σε συνθήκες ανασυγκρότησης Εθνικού Κράτους και διαμόρφωσαν το πρώτο πλαίσιο ενεργειών για την ανάδειξη και τη συντήρηση των αρχαιοτήτων.

Δε θα ήταν υπερβολή να χαρακτηρίσουμε τις Επιτροπές για τις αρχαιότητες, ως ένα άλλο είδος κληρονομιάς, με συνέχεια και συνέπεια στην προστασία του πολιτιστικού αποθέματος.

---

¹³ τόσο για αυτές που αποκαλύφθηκαν στην ελληνική επικράτεια όσο και για αυτές που εισήχθησαν από το εξωτερικό.